

1969-ben 511 278 db libát,
280 000 db gyöngyöst,
10 000 db pulykát keltettek, ezenkívül
50 000 db libatojást,
6 000 db fácántojást vállaltak még bérkeltetésre.

1970-ben 779 000 libatojást raktak be a keltetőgépekbe. A naposlibákat a Baromfiipari Országos Vállalat orosházi, kecskeméti és kaposvári gyárai felvásárlási területén lévő termelőszövetkezeteknek és egyéni tenyésztőknek adták el. Ezenkívül Jugoszláviába 50 000 naposlibát és 54 000 libatojást, Csehszlovákiába 20 000 naposlibát és az Ész-t Szovjet Szocialista Köztársaságba repülőgéppel 4700 naposlibát szállítottak ki.

A helyi lúdtartás jelentőségét mutatja az is, hogy 1966-ban az Országos Lúdtenyésztési Ankétot Orosházán rendezték meg. Ezen közel 200 szakember vett részt. A tanácskozás után megtekintették az Új Élet Termelőszövetkezet lúdállományát, valamint a Baromfiipari Országos Vállalat Orosházi Gyárát.

Ezen a tanácskozáson két gyakorlati szakember kérte az illetékeseket, hogy az importált rajnai lúd mellett tartsák fenn a baromfiipar törzstelepén még meglévő 1500 db-ból álló magyar lúdállományt, mert annak kiváló májtermelő képességére szükség lehet. Kár, hogy kérésüket figyelmen kívül hagyták. Ma kevesebb gondunk volna a jó minőségű libamáj előállítására terén.

Némi szerencse, hogy a Baromfifeldolgozó Vállalat szaktanácsadója, Alexi Pál és Németh Géza, az Új Élet Tsz főállattenyésztője, keresni kezdték és megvásárolták az egy-két tanyában még megmaradt *s májra is jól hizó* magyar fajta ludakat. Az ezekből létrehozott kis törzsállomány talán pótol majd valamit.

1950-től kezdve másfél évtizeden át az Orosházi Keltetőállomásnak nem volt annyi naposállata, hogy a háztáji és magángazdaságokat teljesen el tudta volna látni. Ezért 1967-ben (kissé megkésve) a Földművelésügyi Minisztérium a Tánacsics utcai épületében 6 db 10 000-es keltetőgépet állított be. Felkeresték azokat a kistenyésztőket, akik 16 évvel korábban a tenyésztőjüket szállító „mintaköztség” tagjai voltak. Megkezdtek a vérvizsgálatokat és utána a keltetést. A vérvizsgált tyúkok elsősorban Hampshire fajtájúak, de néhány tenyésztő régi kendermagos színű állományát is tovább tenyésztik.

2. A baromfiipar kapcsolata a nagyüzemi gazdaságokkal

Az ipar életében is fordulópont volt az 1953-as év. Az Élelmezési Minisztériumon belül a baromfiipar önálló igazgatósággá alakult, ugyanakkor a felvásárlási és a szállítási csoport is visszakerült a feldolgozóhoz. Ez időtől kezdve a nagyüzemi baromfitenyésztés területén fokozatos előrehaladás történt, mert

mind a Földművelésügyi Minisztérium, mind a Baromfiipari Igazgatóság egyre több segítséget nyújtott.

Az ország nagy baromfitenyésztő gazdasági húsjellegű broiler csirkék szülőpárjait, továbbá nagy tojáshozamú hibrid tojóállományokat vásároltak a nyugati cégektől. A ludankénti nagyobb tojáshozam tekintetében kezdeti megoldást jelentett a rajnai lúd meghonosítása is. Igen nagy jelentőségű volt az állati fehérjét tartalmazó tápok és egyes gyógyszerek importálása. Öröndetesen szaporodtak az új keltetőállomások és növekedett a keltetőgépek száma. A baromfiipar saját telepein megkezdte a nagyüzemi pecsenyekacsa tenyésztését. Lehetőség nyílt külföldi tapasztalat-szerzésre, a tenyésztői kapcsolatok felvételére. Üzemünkből Rajki Margit és Berhencz Balázs 1970-ben franciaországi tanulmányúton vett részt.

1953-tól kezdve növekedett a beszállított baromfi mennyisége, de az ipar továbbra is idényjellegű maradt. Az év első kilenc hónapjában kevés baromfit hoztak be feldolgozásra, a gépek kihasználása rossz volt. A IV. negyedévben 2—3 egymást követő műszakot is be kellett állítani, hogy a behozott árut fel tudják dolgozni. A II. és III. műszak beállítása nem volt könnyű, mert azokra csak gyenge minőségű munkaerőt kaptak, pedig ezekért az emberekért még külön el is mentek a szomszédos községekbe, sőt a 60 km-re fekvő Makóra is. Ezt a 60—80 embert azután munkásszállásokon helyezték el. A baromfitenyésztés idényjellegét és az áru egyenetlen beérkezését nagyon jól mutatja az 1957. év statisztikája. Eszerint a felvásárolt baromfi mennyisége:

I—II—III. negyedévben	34 vagon	17%
IV. negyedévben	169 vagon	83%
	<u>203 vagon</u>	<u>100%</u>

Az 50-es évek végén a nagyüzemi baromfitenyésztés fejlesztése és növelése érdekében rendeletet adtak ki, amely szerint a nagyüzemek árujéért nagyüzemi felárat kell adni. A kg-onként fizetendő 2 Ft az akkori árakat mintegy 10 %-kal növelte. A tyúkokat tartó termelőszövetkezeteknek a keltetésre adott tojások után pedig 40 filléres felárat fizettek. Az ipar gondoskodott továbbá a tojások keltetéséről, valamint a naposcsibék elszállításáról is.

Az Orosházi Baromfifeldolgozó Vállalat termeltetési és szállítási osztályán 1957-ben helyet kapott az első baromfitenyésztési szakember, akit a következő években még több követett. Ezek vették fel a közvetlen kapcsolatot a nagyüzemekkel és a földművesszövetkezetekkel. Feladatuk volt a nagyüzemeknél az új nevelőházak kialakítása. Gondoskodtak a naposbaromfival való ellátásról, felnevelési szerződést kötöttek a gazdaságokkal és a kistermelőkkel. Szakmai tanácsokat adtak, figyelték az állatok fejlődését és meghatározták a levágások idejét. Eleinte jársonként két-két „agronómus” dolgozott. A 60-as évek közepétől, a nagyüzemi tenyésztési színvonal emelkedése után, létszámukat felére csökkentették.

1959-ben a baromfiipar is részt vett az orosházi járási és városi mezőgazdasági kiállítás szervezésében. Kiállítótermében bemutatták a tojáslámpázást, valamint a Labádi-féle tömögépet működés közben. Ezen kívül látható volt a

ládákba csomagolt baromfi és tojás. Orosházán ez volt az utolsó kiállítás, amelyen minden gazdasági állatfaj képviselve volt. Az utóbbi évtizedben az ÁFÉSZ által rendezett galamb-, nyúl- és baromfikiállítások szintén hasznosak a kisállattenyésztők számára.

A szakmai segítségen kívül az ipar naposbaromfival látta el mind a termelőszövetkezeteket, mind az egyéni tenyésztőket. Ezeket saját gépkocsijaival ki is szállította. A szállítás idejéről előre értesítette a tenyésztőket, hogy azok fel tudjanak készülni az állatok fogadására, s így tiszta és meleg nevelőház várta a szállítmányokat.

Az első évben ponyvával lefödött tehergépkocsival szállították a naposbaromfit. Télen a ponyva alá hullámpapírt, gyékényszőnyeget és pokrócot tettek. A következő évben autóra fel- és lerakható fabódékat készítettek, amelyeknek alapja majdnem akkora volt, mint egy tehergépkocsi rakfelülete, magassága pedig 160—170 cm. Ezekben a bódékban a naposbaromfival telt ládákat hézagosan *rakták*, hogy az állatok elegendő levegőt kapjanak. Ha nagy volt a hideg, télen a bódékat még fűtötték is. Tavasszal a sok naposállat kiszállításánál az üzem mindhárom bódéját használatba vették.

A naposállatokat általában korán reggel vették át a keltetőállomásokon, hogy legyen elég idejük a *széthordásra*. Amikor az egyéniek részére szállítottak, sokszor 6—8 községet is fölkerestek. Igyekezniük kellett, hogy a földműveszövetkezeteknél várakozó tenyésztőknek az állatokat minél előbb átadhassák.

A naposállatok nagyobb részét a Békés megyei keltetőkből vitték ki, de ha itt nem volt elegendő, vagy ha újabb fajtából szerezhettek be, akkor vállalták a hosszabb útról való szállítást is.

A baromfiiparnak a naposállatok elhelyezésében végzett munkájáról az alábbi táblázatok tájékoztatnak:⁵²

Az Orosházi Baromfifeldolgozó az első hibrid csirkéket 1964-ben szerezte be a Gödöllői Kisállattenyésztési Kutatóintézettől. 1967-ig a G-33-as hibrideket vásárolták, 1968-tól a G-65-ösöket és 1973-tól pedig a G-72-eseket.

1975-től főleg a HYBRÓ csirkéket nevelik az orosházi gyár körzetében. A Heves Megyei Keltető Vállalat import szülők tojásaival 1968-ban kezdte a keltetést. A hybrót a holland EURIBRID cég állítja elő, Magyarországon a HUNNIAHIBRID Broilertermelési Rendszer forgalmazza.

A Tetra-B csirkék az Orosházán levágásra kerülő csirkéknek 5—10%-át

Év	Csibe (db)	Napos pulyka (db)
1961	1 936 226	88 957
1962	2 919 056	105 253
1963	3 123 902	152 532
1964	3 371 410	294 194
1965	2 450 738	261 717
1966	2 817 367	263 674
1967	1 165 616	329 686
1968	1 126 027	136 545
1969	—	86 400
1970	—	443 858

Év	Napos liba (db)	Napos kacsa (db)	Napos gyöngyös (db)
1961	9 335	44 375	9 200
1962	16 208	126 416	29 204
1963	20 672	180 576	45 825
1964	63 933	265 137	92 045
1965	175 495	132 479	44 241
1966	228 370	113 824	38 966
1967	159 222	205 007	18 698
1968	227 513	412 281	120 371
1969	488 810	—	119 059
1970	495 226	56 798	249 310

adják. A Tetra—B csirkét import vonalokból és magyar keresztezési kombinációkkal tenyésztették ki a Bábolnai Mezőgazdasági Kombinátban.

1966-ban 9 taggal Magyarbánhegyesen megalakult a Baromfikelteső Szövetkezeti Közös Vállalat (BARTÖV). Célja, hogy elegendő naposcsirkével lássa el az Orosházi Baromfifeldolgozó területén lévő termelőszövetkezeteket. A keltető 1968-ban kezdte meg üzemszerű működését, s 1970-ben az 56 db G-X 10 000-es keltetőgéppel 5 millió db csirkét keltettek. 1979-ben a keltető üzemet fejlesztették és korszerűsítették. Beállítottak 20 db belga PETERSIME 33 600 db-os előkeltető és 10 db PETERSIME 16 800 db-os bújtató gépet. 1982-ben még 16 db 16 800 db-osat. Jelenleg az üzem évi 20 millió db csirke keltetési kapacitással dolgozik. A keltető üzem számára szükséges tojásokat a taggazdaságok szállítják tyúktörzs-telepeikről.

A régi tőkés baromfifeldolgozás mennyiségéről az említettekén kívül nincsenek adataink. Az államosított üzem 1948. és 1949. évi termelését sem ismerjük, legrégebb adataink 1950-ből valók.⁵³ Mivel ebben az időben baromfit szinte csak egyéniék tartottak, ezért az 1950-ben felvásárolt mennyiséget tekinthetjük a tőkés baromfifeldolgozás egy évi átlagos baromfifelhozatalának is.

A hagyományos baromfitartás idején a levágásra kerülő csirkék 94—95 %-át a III. és IV. negyedévben szállították be az üzembe. Ez a tömeges árubeérkezés nagy megterhelést jelentett az iparnak, ugyanakkor a fogyasztók nagy része is csak ebben a néhány hónapban jutott hozzá nagyobb választékhoz. Ezt az idényszerű helyzetet csak a nagyüzemi csirkeneveléssel lehetett megváltoztatni.

A kedvező változást szemléltetik 1950-től a csirke évi és negyedévi beszállításáról összegyűjtött adatok:⁵⁴ (A táblázatot lásd a 30. oldal élén!)

Vizsgálatainkhoz minden év adatára nincs szükségünk, a két legfontosabb eredményt így is felfedezzük. Az 1950-ben beszállított csirkemennyiség megközelítően azonos lehet a korábbi, a tőkés baromfifeldolgozás mennyiségével, ezért kiinduló pontként ezt 100 %-nak vesszük.

1957-ig a beszállított mennyiség jóval alatta maradt a kiindulási 1950. évinek, de 1959-től kezdve fokozatosan emelkedik és 1982-ben éri el a legmagasabb szintet. Ez tizennégy és félszerese az 1950. évi mennyiségnek. Az 1983. és 1984. évi csökkenés, a változó exportpiac miatt alkalmazott termeléskorlátozás hatására következett be.

Év	Beszállított mennyiség t-ban	Az 1950. év százalékában	Feldolgozás aránya %-ban negyedévenként			
			I.	II.	III.	IV.
1950	968	100				
1951	742	77	4,3	0,6	34,0	61,1
1952	589	61	6,4	2,8	45,8	45,0
1953	152	16				
1959	1 151	118				
1960	924	95	6,9	12,1	45,9	35,1
1968	2 278	235	16,0	23,0	29,0	32,0
1982	14 064	1 451	22,0	22,6	32,7	22,7
1983	13 222	1 364				
1984	12 545	1 294	24,6	26,9	28,9	19,6

Az 1950-ben beszállított csirkének csupán 5–6 %-át vágták le az első félévben, 1960-ban a 20 %-át. A következő években ez a mennyiség fokozatosan emelkedett és 1968-ban elérte a 39 %-ot. 1982-ben az I. és II. félévben levágott csirkék között a különbség 5,4 %. Még a negyedévek is megközelítettek a 25 %-os mennyiséget.

1950-ben a Baromfifeldolgozó Vállalat szinte az összes vágni való csirkét a földművesszövetkezetek (később ÁFÉSZ) közreműködésével az egyéni gazdaságokból szerezte be. Az állami gazdaságok, a termelőszövetkezetek és a háztáji csirkebehozatal részaránya 1961. után az alábbi képet mutatja:

Év	Beszállított mennyiség t-ban	Beszállított mennyiség %-os arányban		
		ÁG	Tsz	FMSZ
1961	1189	12,6	53,1	34,3
1964	1822	13,2	66,5	20,3
1967	1737	9,8	89,6	0,6
1970	3865	9,0	90,4	0,6

A vizsgált 10 évben az állami gazdaságokból származó csirkék mennyiségében nincs számottevő változás. Az FMSZ által felvásárolt csirke négy éven át az 1 %-ot sem érte el. Jelentős viszont a termelőszövetkezetek termelése.

A nagyüzemi csirkeneveléssel párhuzamosan 1972-től kezdve a termelés színterére lép a nagyüzemi technológiával dolgozó háztáji csirkenevelés. Az Orosházi Baromfifeldolgozó Vállalat területén Medgyesbodzásan a termelőszövetkezet elnöke, Bali István indította útjára ezt az új termelési formát. Ebben az együttműködésben mindenki megtalálja a számítását. A tsz, mint szervező, a csirkenevelést vállaló tagjai részére előlegezi a naposcsibét, a takarmányt, az alomszalmát, a vakcinát és a gyógyszert. Gondoskodik annak kiszállításáról és a szaktanácsadásról.

A munkavállaló csirkenevelésre alakítja át a használaton kívüli istállóját vagy padlását, esetleg új nevelőolat vagy fóliasátrat épít. Övé a neveléssel járó munka és övé a villanyáram költsége.

A háztáji csirkenevelést a Baromfifeldolgozó Vállalat is szorgalmazta és

támogatta. Eleinte lassan indult, öt éven át csak a medgyesbodzási tsz foglalkozott vele. Ezután kezdte meg szervező munkáját a battonyai Petőfi, a battonyai Május 1, az orosházi Dózsa és az orosházi ÁFÉSZ. Jelenleg 7 szervező üzem működik 31 községben és 287 taggal. A legkisebb létszám 1200 db, amivel egy család foglalkozhat. A legtöbb termelő 2000—3000 csirke nevelésére vállalkozott. Az 1985. évi mennyiségi összetételt az alábbi táblázat szemlélteti:

1 200— 2 000-es állományt tart	53 termelő
2 000— 3 000-es állományt tart	82 termelő
3 000— 4 000-es állományt tart	69 termelő
4 000— 5 000-es állományt tart	34 termelő
5 000—10 000-es állományt tart	40 termelő
10 000-en fölötti állományt tart	9 termelő
	<u>287 termelő</u>

Akik nagyobb számú csirkét nevelnek, azok többsége valamelyik termelőszövetkezet használaton kívüli nevelőólját vette bérbe.

A háztáji csirkenevelés az első évek lassú fejlődése után rohamosan emelkedni kezdett.

Év	Háztájból beszállított csirke t-ban	Az összes csirke %-ában
1972	18,0	0,4
1973	86,0	1,2
1974	295,0	3,4
1975	495,0	5,0
1976	620,0	5,5
1977	875,0	7,4
1978	1290,0	10,2
1979	1247,0	10,2
1980	1952,0	16,6
1981	4784,0	35,1
1982	5810,0	41,3
1983	7314,0	55,3
1984	8131,0	64,8

Vágás után a termelőszövetkezet a csirke árából levonja a hitelezett összeget és megkapja a kilogrammonként járó szervezői díjat. A vállalkozók is megtalálják számításukat, ezt bizonyítja a vállalkozók számának gyors növekedése.

Pulykatenyésztésünk a csirkéhez hasonlóan 1950 után átmenetileg jelentősen visszaesett. Az ok itt is ugyanaz mint a többi baromfinál. Az évenként beszállított mennyiségről az alábbi adatok nyújtanak tájékoztatást:

Év	Beszállított mennyiség t-ban	Év	Beszállított mennyiség t-ban	Év	Beszállított mennyiség t-ban
1950	403	1952	199	1954	326
1951	197	1953	162	1960	550

A szektorok szerinti megoszlást az alábbiakban láthatjuk:

Év	Beszállított mennyiség t-ban	Különböző gazdaságokból beszállított menny. %-os arányban		
		ÁG	Tsz	FMSZ (ÁFÉSZ)
1961	613	—	37,1	62,9
1965	1153	0,1	75,2	24,7
1970	1099	0,8	86,6	12,6

1965-től a háztájiban nevelt pulyka mennyisége csökken, mert a termelőszövetkezetek a tanyák körüli pulykatartást nem engedélyezik, illetve megfizetik az általuk okozott kárt.

A 60-as években a baromfiipar csak úgy tudott törzspulyka-állományt biztosítani magának, hogy a törzsnek hagyott pulykák árát a gazdaságoknak már ősszel kifizette. A pulykákat pedig csak a tavaszi tojásrakás után szállították be vágásra.

1970. év végén a nagyszénási (akkor Lenin) ma Október 6. Tsz-től megkezdődött a hibridpulyka szállítása feldolgozásra. A tsz 1970-ben 14 db 1000 m²-es nevelőházat épített, s ezekbe az akkor forgalomban lévő Mecsek és Délibáb néven ismert hibrideket telepítették.

Helyi ellátás kialakítására is történt kezdeményezés. Az orosházi Petőfi Mg. Tsz is tartott törzsellományt, amelynél mesterséges termékenyítést alkalmaztak. Ez akkor még újdonságnak számító eljárás volt.

Két ellátó volt: a Kaposvári Baromfifeldolgozó pécsi kirendeltsége és a Mezőtúri Á. G. import tojásokból származó szülőpárok végtermékét saját maguk keltették.

1971-ben a Nádudvari Vörös Csillag Mg. Tsz már tartott kanadai Fehér Gyémánt hibridet (Diamond White). Erre az ország nagy részét ellátó bázisra épül a nagyszénási telep ellátása is 1972-től napjainkig. Jelenleg ennek a hibridnek a középnagy és nagytestű változatát nevelik.

A telep éves termelése 1400—1600 tonna, az átlagsúlyoktól függően változik. 1 m²-en 7 db pulykát helyeznek el. Évi állományváltások száma: 3,3. Az átlagos nevelési idő 84 nap volt, jelenleg a nagyobb testűeknél 105 nap. Ivar szerint külön nevelik 1982-től. A jérce nevelési ideje: 90 nap, súlya 4,70/db. A kakasé 124 nap, súlya 8,70/db.

A kisebb testű jérce törzse egészben, sütésre kész állapotban kerül exportra, a nagyobb testű kakast darabolják. Lesz belőle szeletelt pulykamell, csont és bőr nélkül, tálcán, exportra, a test további része a felvágottak színhús alapanyaga; pulykafelvágott készül belőle.

1965-től a bronzpulyka mennyisége csökken, sőt 1982-ben már el is tűnik. Ennek oka a tsz-ek kártérítési követelésén kívül az is, hogy 1980-ban a törzst a felvásárlási területet átrendezte. A régi gyomai járást — ahol több bronzpulykát neveltek — a békéscsabai baromfifeldolgozó területéhez csatolták.

Ezt a helyzetet mutatják az alábbi adataink: (Táblázat a 33. oldal élén)

A feldolgozásra behozott baromfifajok között a *gyöngyös* sohasem jelentett nagy tételt, 1950-ben 1,5 %-ot tett ki. Voltak esztendő, amikor még ennél

Év	Hibrid pulyka t-ban	Bronzpulyka t-ban	Év	Hibrid pulyka t-ban	Bronzpulyka t-ban
1971	1054	167	1981	1387	7
1979	1274	121	1982	1449	—
1980	1393	10	1983	1820	—

is rosszabb eredménnyel kellett számolni. Tizenöt éven át kielégítő volt a termelés. Az utóbbi 3 évben viszont már eltűnt a gyöngyös. Ezeket a változásokat jól szemléltetik az alábbi adatok:

Év	Beszállított mennyiség t-ban	Év	Beszállított mennyiség t-ban	Év	Beszállított mennyiség t-ban
1950	49	1953	2	1956	9
1951	10	1954	2	1957	35
1952	7	1955	2	1958	75

Év	Beszállított mennyiség t-ban	Különböző gazdaságokból beszállított mennyiség %-os arányban		
		ÁG	Tsz	FMSZ (háztáji)
1961	237	2,0	4,0	94,0
1965	186		26,1	73,9
1968	110	44,6	36,4	19,0
1970	393	42,5	50,1	7,4

Év	Beszállított mennyiség t-ban	Év	Beszállított mennyiség t-ban
1973	149	1981	6
1975	25	1982	—
1977	12		

A beszállított gyöngyös mennyiségének csökkenésében ugyanazon okok szerepelnek, mint a bronzpulykánál. Korábban voltak, akik úgy vélekedtek, hogy a gyöngyös nagyüzemben nem tartható. Ezekre a gyakorlat rácafolta, igaz hogy csak ott, ahol a tartási és az állategészségügyi követelményeket betartották.

A *kövér liba* beszállítása az 1950-es évek elején, a beszolgáltatások időszakában nagymértékben csökkent. A tenyésztőknél kevés kukorica maradt, ezért csak félig hizott libákat hoztak be. A telepen megpróbálkoztak a több ezer liba tömésével, de a hozzáértés hiánya miatt a munkák eredménytelenek maradtak.

Az a néhány asszony, aki a tanyáról jött a telepre dolgozni, értett ugyan a töméshez, de ennyi libát nem tudott megtömni. Eredmény volt az is, hogy a szombatn behozott ludakat vasárnap megtömték.

1956-tól a lúd tenyésztése és hizlalása fellendült, s a háztáji mellett a nagyüzemek is bekapcsolódtak ebbe. Az általuk hizlalt libák száma azonban a 13

%-ot nem haladta meg. Próbálkoztak gépi tömással is, de a gyenge eredmények miatt a 70-es évek elején a lúdtömést abbahagyták. Maradt a háztáji. Statisztikai adatok szerint a vállalat az egymást követő években eltérő mennyiségű májlibát dolgozott fel, ami a külföldi piac felvevőképességével függött össze.

Év	Beszállított mennyiség t-ban	Év	Beszállított mennyiség t-ban	Év	Beszállított mennyiség t-ban
1950	873	1954	590	1967	2063
1951	370	1956	835	1971	1182
1952	556	1958	1242	1983	677
1953	219	1962	885	1984	697

Az Orosházi Baromfifeldolgozó Vállalathoz szállított liba mája sok éven keresztül gyengébb minőségű volt az országos átlagnál. Ennek egyik oka, hogy a vállalat felvásárlási területét az Orosházi Új Élet Tsz látta el rajnai törzsből származó naposlibával. Azzal a rajnai libával, amely tudvalevően gyengye májtermelő képességű fajta. (Eredeti szándék szerint a magyar fajták szaporodóképességének javítása és hústermelés céljára importálták. Elterjedése viszonylag hamar bekövetkezett és nem tervezett hatásként, majdnem kiszorította az összes többi fajtát, így sajnálatos módon ezt a fajtát kényszerült a vállalat bizonyos ideig májtermelés céljára is felhasználni.) A másik ok szorosan összefügg az elsővel. A libatömők nem találták meg számításukat s felhagytak a tömással.

1983-ban a vállalat intézkedési tervet állított össze, amely májhibrid naposlibára alapozza a termelést. Kidolgozott még egy olyan májprémium rendszert is, amely a tömőket a lehető legjobb májminőség elérésére ösztönzi. Ezenkívül az ÁFÉSZ-szel együtt összehangolja a törzsállattartók, a nevelőgazdák és a lúdtömők feladatait. Ennek eredménye látható, ha az 1984. évi és az azt megelőző öt évben elért minőségi arányokat összehasonlítjuk:

Év	Májminősítés %-ban				
	I. o.	II. o.	III. o.	IV. o. világos	IV. o. sötét
Megelőző 5 év átlaga	13,6	14,4	37,7	7,3	27,0
1984	23,4	22,2	25,5	13,1	15,8

Az ebben az időszakban termelt liba és libamáj mennyiségéről, valamint a libamáj átlagsúlyáról az alábbi adatok tájékoztatnak: (Táblázat a 35. oldal élén)

1966-ban az Orosházi Baromfifeldolgozónál is levágtak kísérletképpen néhány száz 8 hetes növendéklibát. Ezeknek a fiatal, kevésbé zsíros libáknak a kereskedelemben a *pecsenyeliba* elnevezést adták. A feldolgozott pecsenyelibát a külföldi vevő megfelelőnek találta, s ennek eredményeképpen a következő években nagyobb mértékben kezdték meg a nevelését és vágását. Ide vonatkozó adataink: (A 35. oldal 2. táblázata)

Év	A termelt		Libamáj átlagsúlya dkg-ban
	liba t-ban	libamáj t-ban	
1979	230	12	39
1980	367	20	40
1981	542	31	41
1982	540	34	42
1983	677	36	43
1984	697	49	51

Év	Beszállított mennyiség t-ban	Év	Beszállított mennyiség t-ban
1967	264	1970	594
1968	484	1973	162

Az 1973. utáni években már jelentéktelen a feldolgozás belőle.

1969-től kezdve a pecsenyeliba mellett, majd helyette, a húslibát vágják. A húsliba legalább egyszer vagy többször kopasztott, nagyobb súlyú, általában 4,50 kg és 5 kg között van a kívánt testsúlya. Eleinte a pecsenyelibát és a húslibát a nagyüzemek nevelték. Az utóbbi években az ÁFÉSZ segítségével egyéni nevelőgazdák is foglalkoznak a nevelésével.

A húsliba-felvásárlás adatai:

Év	Felvásárlás t-ban	Év	Felvásárlás t-ban
1969	718	1980	347
1972	430	1983	343
1975	320	1984	431

A *kövér kacs*a kimondottan a kistermelők áruja. Az ötvenes években egy-két termelőszövetkezetben próbálkoztak a tömésével, de a sok munkabérfelhasználás miatt abbahagyták. A háztáji tenyésztésben is egyre kevesebbet hizlalnak. Eladásra szívesebben tartják a ludat, amelynek kedvezőbb a piaci ára. 1968-ban a kacs-felhozatal az 1950. évihez képest közel egytizedére csökkent. 1977 óta az üzemnek nem is kínáltak fel kövér kacsát eladásra. Ami keveset tömnek, azt a gyalogpiacon adják el, vagy saját fogyasztásra kerül.

Az alábbi adatok mutatják a kövér kacs beszállításának csökkenését és eltűnésének időpontját:

Év	Beszállított mennyiség t-ban	Év	Beszállított mennyiség t-ban
1950	164	1965	85
1959	110	1974	14
1964	212	1978	—

A *pecsenyekacsa*-vágást 1956-ban kezdték. Az első szállítmányok a baromfiipar saját gazdaságaiból érkeztek, de csakhamar más nagyüzemi gazdaságok pecsenyekacsáit is vághatta az üzem. A pecsenyekacsát szívesen nevelték, mert 8 hét alatt elérte a kívánt súlyt, rövid idő alatt fordul meg a gazdaságok tőkéje, s azonkívül tömni sem kell őket. Ide vonatkozó fontosabb adatok:

Év	Beszállított mennyiség t-ban	Év	Beszállított mennyiség t-ban
1956	3	1970	620
1961	94	1973	351
1964	900	1974	—

1970 óta Orosházán nincs pecsenyekacsa-feldolgozás, mert az üzem felújítása előtt a régi épületet lebontották és vele együtt a kopasztáshoz szükséges paraffin-vonalat is. Mivel az új épületben pecsenyekacsa-feldolgozót nem építettek, ettől kezdve a környéken felnevelt pecsenyelibát és pecsenyekacsát a Békéscsabai Baromfifeldolgozónak adják át.

1963-ban a baromfiipar a *fiatal galambokra* külföldi vevőt talált. A kedvező ár gyorsan fellendítette a galambtenyésztést, elsősorban a háztáji udvarokban. A termelősövetkezetek közül a Szarvasi Bem Tsz rendezett be 200 páros nagyüzemi telepet 1969-ben, de két év alatt felszámolták. A Baromfifeldolgozó Vállalat kedvezménytel járó tenyészgalamb kihelyezési akciót szervezett, amelyet a kistenyésztők közül sokan igénybe vettek. 1978—79—80-ban 3 év alatt 8700 pár King, Texán és Óriás Posta került kihelyezésre. Ennek eredménye a vágógalamb felvásárlásnál meg is mutatkozott.

A statisztikai adatok szerint:

Év	Beszállított galamb t-ban	Év	Beszállított galamb t-ban
1963	6	1981	231
1964	14	1983	44
1970	81	1984	73

1982-ben a külkereskedelmi szervezet kevesebb jelentőséget tulajdonított a galambnak, mint „apró cikk” értékesítésének és az eladás visszaesett. Közben a termelés is csökkent, mert a tartási költség emelkedett, az átvételi ár változatlan maradt több éven át. Azontúl a vidéki életforma átalakulása kiszorítja a galambot (a padlásteret lakás céljára építik be). A mennyiség változásában a felvásárlási terület lényeges változása is kifejeződik. A jelenleg megújult piaci kereslethez a termelés szervezését ismét megerősítette a vállalat.

Házinyúl feldolgozását az Orosházi Baromfifeldolgozóban 1968-ban kezdték. Az előző években vásárolt nyúl egy részét a Békéscsabai Gyárnak adták át, másik részét az olasz vevők kamionokban szállították el élve. 1968-ban az üzem 58 tonnát, 1970-ben pedig 231 tonnát dolgozott fel. 1970-ben a baromfi vágása mellett kéthetenként meghatározott napokon nyúlágás is volt. 1971-

től ismét Békéscsabára vitték az orosházi körzet nyulait. 1979-ben újabb változás, ezentúl a Vaskúti Bácska Tsz — amely nyúlvägöhídat épített — veszi át a nyulat közvetlenül az ÁFÉSZ-ektől.

A Baromfifeldolgozó Vállalat az utóbbi 15 évben *nyers tépett libatoll* felvásárlásával is foglalkozik. Az első időben tollraktára is volt a Csokonai utcai, régi hűtőházban. 1974 óta közvetlenül Kecskemétre szállítja a Baromfiipar tollfeldolgozó üzemébe. Forgalma 1972-ben 5,7 tonna volt, 1984-ben pedig 3,9 tonna. A csökkenésben szerepet játszik az egyre szaporodó felvásárlási konkurrenca.

A nemzetközi piacon a baromfiipar csak úgy tud helytállni, ha kiváló árut kínál eladásra. Éppen ezért érthető az az igénye, hogy a baromfitenyésztő gazdaságok minőségi áruval lássák el a feldolgozó ipart. Mivel az országosan megállapított egységes baromfiár nem ösztönözte a gazdaságokat a jó áru előállítására, ezért 1968-tól bevezették a minőség szerinti elszámolást, amely a vágás után történő osztályozáson alapul.

Az új módszer szerint a vágott baromfi megbízhatóbban minősíthető, mint élő állapotban. Az élő állatokat darabszám és súly szerint a gyár telepén veszik át, s kopasztás után minősítik. Az osztályozásnál jelen lehet a gazdaság megbízottja, hogy meggyőződjön a szalagon történő, a valóságnak megfelelő minősítésről.

1975-től minden évben baromfi árutermelési versenyt hirdet a vállalat. Célkitűzései: a minőség javítása, az elhullás csökkentése, a fajlagos takarmányfelhasználás csökkentése és a szerződéses fegyelem betartása. A verseny és egyéb tényezők hatására a felnevelt baromfinál minőségi fejlődés állapítható meg. 1970-ben a csirke átlagsúlya a levágáskor 1,21 kg, 1984-ben 1,47 kg volt. 1970-ben az I. o. 84,3 %-ot, 1984-ben 92,3 %-ot ért el.

A Baromfifeldolgozó Vállalat és a baromfinevelők kapcsolatában hathatós segítséget nyújtott és nyújt az üzemhez kirendelt állami állatorvos, 1961-től pedig a Békés megyei Állategészségügyi és Élelmiszer Ellenőrző Állomás Élelmiszerhigiéniai Kirendeltsége.

A földművelésügyi miniszter 109 501/1947. számú rendeletével a baromfifeldolgozó üzemekben állandó állami állatorvosi felügyeletet írt elő. Ezt megelőzően a községi állatorvos esetenként tartott szemlét az üzemekben. Ez a szemle azonban nem volt elégséges ahhoz, hogy az üzemek állategészségügyi és higiéniai helyzetét megfelelő szinten tartsa. Abban az időben a fertőző betegségek, köztük a baromfipestis olyan mértékben elterjedt, hogy emiatt egyrészt a baromfitenyésztés, másrészt a baromfiexport válságos helyzetbe került. A tenyésztők a beteg aprójószágukat eladták a kereskedőknek, a kereskedők viszont takarítatlan járműveikkel és ketreceikkel visszahordták a fertőző ragályt a tenyésztők területére, s így a betegség soha nem szűnt meg.

Említést érdemel, hogy Békéscsabán a Schneider-cég 1947-ben maga is tenni akart a betegség elfojtása érdekében, ezért egy állatorvost alkalmazott, akinek laboratóriumi helyiséget is rendelkezésre bocsátott.

A baromfifeldolgozó üzemhez kirendelt állami állatorvos kettős feladatot látott el: elvégezte a húsvizsgálatot, és amellet megkövetelte az egészségügyi és az állategészségügyi higiéniaát. Ennek során megszüntették azokat a fertőző

gócokat, amelyekből kórokozót vihetek volna ki az üzemből. Ugyanakkor figyelte a beérkező szállítmányokat, s betegség esetén megfelelő intézkedést tett. Kísérleti oltásokat végeztek az üzemben. Oltották a hizlaldába került csirkéket, míg a községi állatorvosok a tenyésztők baromfiállományát immunizálták. E szervezett védekezéssel a baromfipestist megszüntették.

Az 1960-as években a nagyüzemi csirkeállományok immunizálásánál az oltóanyag költségeit a baromfiipar vállalta magára. Az oltóanyag megrendeléséről és a termelőszövetkezetekhez való kijuttatásáról a vállalat gondoskodott szaktanácsadói útján. A tifusz és a kokcidiózis elleni gyógyszereket is a Baromfifeldolgozó szerezte be közvetlenül a gyártól. Így megelőzték a gyakori gyógyszerhiány miatt jelentkező veszteségeket.

Az 1970-es évek elején segítséget nyújtott a Baromfifeldolgozó Vállalat a libanevelő gazdaságoknak is. Beszerezte és felhasználásig hűtőben tárolta a libainfluenza (ma Derzsy-féle betegség) elleni szérumot. Ezzel a vérsavóval meg tudták előzni a fiatal libák tömeges elhullását.

A Baromfifeldolgozó Vállalat és az alapanyag termelők közötti együttműködés főbb mozzanatai:

1968-tól a gyár egész évre szóló szerződést köt a gazdaságokkal. Szerződéskötéskor a termelőszövetkezetek érdekeit a Termelőszövetkezetek Területi Szövetsége képviseli.

1969-ben megalakul a Dél-Békés megyei Termelőszövetkezetek Baromfitegyesítési Egyszerűbb Gazdasági Együttműködése. Alapítója 21 tsz és a Baromfifeldolgozó Vállalat. A szervezet 11 tagú szakbizottsága mozgósítja az üzemeket a minőségi árutermelés, a fejlesztés és a korszerűsítés megvalósítására.

1980-ban átalakul az Együttműködés és létrejön a Dél-Békés megyei Baromfitermelő Gazdasági Társaság, melyben a vállalat a rendszergazda. A cél a forma megváltoztatásával a tartalom lényeges változása és a közös érdekeltség érvényesítése.

A társasági keretek között a többletexport eredményéből a Baromfifeldolgozó Vállalat 1980. év után 14,7 millió, az 1981. év után 17,5 millió Ft-ot fizetett ki az *alapanyagot termelő* üzemeknek.

1982-ben a Társaság megszüntette működését és ismét új szervezet alakult: Dél-Békés megyei Termelőszövetkezetek Gazdálkodási Társulása. A Baromfifeldolgozó is belépett. A feladat az általános gazdálkodási kérdések összehangolása. A vállalat a baromfitermelési szakterület munkájában vesz részt és azt irányítja.

Ha vizsgálni akarjuk az Orosházi Baromfifeldolgozó Vállalatnak az elmúlt 35 évben elért eredményeit, elegendő csak néhány évnek az adatait kiragadni. Valamennyi fölfelé ívelő mértéket mutat.

Év	Beszállított élő baromfi (vagon-ban)	Év	Beszállított élő baromfi (vagon-ban)
1950	326	1964	615
1953	94	1971	966
1958	313	1978	1627
		1984	1595 ⁵⁴

Az 1984-ben szállított baromfimennyiség ötszöröse annak, mint amennyit 1950-ben dolgoztak fel. Ez az arány csak a szállított mennyiségre vonatkozik. A késztermékek választékában még nagyobb a különbség. Ezeket későbbi adataink mutatják be.